
ELŐSZÓ

Immár ötödik alkalommal jelenik meg a 2009-ben útjára indított Demográfiai portré, amely szándékai szerint átfogóan mutatja be a magyarországi népesedési folyamatokat. Kiadványunk a tudományos elemzésekkel megalapozott ismereteket és összefüggéseket röviden és közérthetően, megállapításait ábrákkal és táblázatokkal illusztrálva kívánja bemutatni. Célközönségünknek – hasonlóan a korábbi évekhez – a szűkebb szakmai közeg mellett a szakpolitikusokat, a felsőfokú képzésben oktatókat és hallgatókat, valamint a demográfiai kérdések iránt érdeklődő laikus olvasóközönséget tekintjük.

A Demográfiai portré 2021 tematikájában is követjük a korábbi kötetek hagyományait, így foglalkozunk a demográfia klasszikus kérdéskörével: a párkapcsolatokkal és házasságkötésekkel, a válással és az életjárási kapcsolatot felbomlásával, a termékenységével, a családpolitikával, a népesség egészségi állapotával, a halandósággal, a nemzetközi és belföldi vándorlással és a népesség szerkezetével. Önálló fejezet foglalkozik az idősödéssel és a népesedési viszonyok családszerkezetre gyakorolt hatásával. A jövőbeli népesedési kilátásokat, a korszerkezet alakulását az országos mellett területi bontásban is bemutatjuk.

Előzetes terveinknek és korábbi gyakorlatunknak megfelelően a 2021-es Demog-

ráfiai portré írása során is kiemeltünk egy olyan szempontot, amellyel alaposabban foglalkozunk, mégpedig a gyermekek demográfiai viszonyait. A gyermekvállalást, a várandósságot és a csecsemőkort, valamint a gyermekek felnövekedésének családi viszonyait vizsgáltuk „nagyítóval” a demográfia perspektívájából. Választásunkat az indokolta, hogy az elmúlt évek szakpolitikájában, közbeszédében és a tudományos életben is kiemelt szerepet kaptak ezek a témák, illetve ezeken a területeken folyamatosan jelentősebb, rövid távon is jól kirajzolódó változások zajlanak. Noha a szakpolitikai intézkedések hatásvizsgálatához szükséges sokrétű adatfelhasználást és bonyolult módszertani apparátust többnyire nem volt lehetőségünk alkalmazni, mégis igyekeztünk a családpolitikai intézkedések főbb demográfiai eseményekre gyakorolt hatásáról is írni.

Noha a kiadvány tematikájában a folytonosságot és a tervezettséget hangsúlyozzuk, jelen kiadványunkon mély nyomott hagyott a 2019 végén megjelenő, Európán és Magyarországon 2020-ban végigsöprő Covid19-járvány, amely azóta életünk szinte minden szegmensére kihatott. Minden egyes demográfiai kérdés esetén igyekeztünk kitérni ennek a lehetséges következményeire, ám e szándék valóra váltásának komoly akadályai voltak. Mivel a járvány időszaka nem zárult

le, értelemszerűen nem tudjuk a világjárvány magyarországi hatásait a maga komplexitásában bemutatni, de törekedtünk arra, hogy a járvány demográfiai eseményekre és folyamatokra gyakorolt hatásáról minél több vonatkozásban írjunk. Legnagyobb terjedelemben, érthető módon a koronavírus okozta halandósággal foglalkozunk, de kitérünk arra is, hogy a járvány, illetve a járványhoz kapcsolódó lezárások milyen hatást gyakoroltak a párkapcsolatok alakulására, a gyermekvállalásra. A kéziratok lezárásakor, 2021 júliusában azonban a folyamatok megalapozott értékeléséhez számos adat még nem állt rendelkezésre, illetve bizonyos jelenségeket csak néhány év után tudunk majd értelmezni és értékelni. Így a világjárvánnyal kapcsolatban többnyire a 2020-as adatokra tudunk támaszkodni, noha igyekeztünk felkutatni olyan forrásokat is, amelyek a 2021-es év első feléről informálnak.

Jelen kiadványunk 13 fejezetéből 11-gyel már korábban is találkozhattak az olvasók. Ugyanakkor két új téma is megjelent. Az egyik a várandóssággal és a szülés körülményeivel foglalkozik. A másik fejezet pedig a gyermekek felnövekedését helyezte a középpontba, és elsősorban azzal foglalkozik, hogy a gyermekek milyen, a szülők helyzetéből eredő viszonyokat tapasztalnak meg ebben az életszakaszban.

Most is arra törekedtünk, hogy a fejezetek szerkezeti rendje egységes legyen, bár ezt a tematikai vagy adatbeli korlátok nem minden esetben tették lehetővé. A lehetőségekhez mérten minden téma tárgyalásakor teret kap a nemzetközi összehasonlítás, hiszen ez elengedhetetlen a hazai sajátosságok megértéséhez. Különösen fontosnak tartjuk, hogy a hazai folyamatokat, összefüggéseket – a nyugat-európai államokéi mellett – a volt szocialista országokéival is összehasonlítsuk.

A fejezetekben számos kulcsindikátort vezetünk tovább, és elemezzük azokat a folyamatokat, amelyekre ezek a mutatószámok utalnak. Bemutatásukat különösen fontosnak tartjuk, hiszen a demográfiai fo-

lyamatok hosszú távú alakulását ezek mentén lehet értelmezni, és mivel túlnyomó többségük nemzetközi szinten is harmonizált, gyakran ezek adják a nemzetközi összehasonlítások alapját is.

Elemzéseink többsége még akkor is hosszabb időszakot fog át, ha minket itt alapvetően az elmúlt néhány év folyamatai érdekelnek. A demográfiai jelenségek ugyanis nehezen értelmezhetők a hosszabb időtávok vizsgálata nélkül. Ezeknek a hosszú távú folyamatoknak a bemutatására alapvetően a *népmozgalmi adatokat* használjuk, de számos lakossági adatgyűjtés eredményeire is támaszkodtunk az elemzéseink során: a *népszámlálásokra*, a legutóbbi (2016-os) *mikrocenzusra*, a 2001 és 2016 között zajlott *Életünk fordulópontjai* adatfelvételle. Több fejezet elemzése épül a Népeségtudományi Kutatóintézet 2018-ban indított *KOHORSZ' 18* adatfelvételére, amely a 2018–2019-ben született gyermekek fejlődését követi nyomon. Kötetünkben az adatfelvétel első két hullámát használjuk, amelyek az anyák várandós időszakáról és a gyermekek fél éves koruk környéki időszakáról nyújtanak információkat. Szintén hosszabb időbeli folyamatok megismerését teszi lehetővé az *Európai lakossági egészségfelmérés*, amelynek immár három hulláma áll rendelkezésre 2009, 2014 és 2019-ből.

Mivel kötetünket egyszerre szánjuk a szűkebb szakmai és a tágabb érdeklődő közönségnek, arra törekedtünk, hogy nyelvezetében és formájában is olyan szövegek kerüljenek a kiadványba, amelyek azok számára is eligazítást jelentenek a demográfiai kérdések szerteágazó világában, akik nem demográfusok. Ez az oka annak is, hogy szövegeinkbe a szakcikkekben szokásosnál kisebb számban kerültek be szakirodalmi hivatkozások. A témák többnyire annyira átfogóak, hogy ha megállapításainkat szakirodalmi hivatkozással is igyekeznénk alátámasztani, az szétfeszítené a kötet kereteit. A szélesebb olvasóközönség segítségét szolgálja, hogy minden fejezetet egy Fogalmak

című résszel zárunk, amelyben tájékozódni lehet az adott fejezetben szereplő demográfiai fogalmak pontos meghatározásáról. Az itt közölt definíciókra a fogalom első megjelenésekor a fejezetek szövegében 'F' betű hívja fel a figyelmet. Az adott fejezet tartalmi összefoglalója a fejezet elején 'Főbb megállapítások' címszó alatt szerepel.

2021 nyarán mély fájdalommal vettük tudomásul, hogy két évtizede velünk kutató kollégánk, Gödri Irén, aki a mindenkori Demográfiai portré munkatársa és a Nemzetközi vándorlás fejezetének a szerzője volt, eltávozott kö-

zülünk. Utolsó, tanítványával együtt jegyzett munkáját jelen kötetben adjuk közre, és ajánljuk egyben kötetünket Irén emlékének.

Reméljük, hogy kiadványunkat haszonnal forgatják majd a társtudományok terén kutató kollégáink, a szakpolitikusok, az egyetemi oktatók és diákok, valamint a demográfia iránt érdeklődő olvasók is. Figyelmükbe ajánljuk a Demográfiai portré korábbi négy kötetét is, amelyek tartalmáról az alábbi táblázatban tájékozódhatnak.

Szerkesztők

A Demográfiai portré eddigi köteteinek fejezetei

Témák	2009	2012	2015	2018	2021
Párkapcsolatok	+	+	+	+	+
Válás	+	+	+	+	+
Gyermekvállalás	+	+	+	+	+
Várandósság, szülés					+
Gyermekdemográfia					+
Apaság				+	
Háztartás- és családszerkezet	+	+	+	+	+
Családtámogatás	+	+	+	+	+
Egészségi állapot		+	+	+	+
Idősödés	+	+	+	+	+
Nyugdíjba vonulás	+	+	+		
Halandóság	+	+	+	+	+
Generációk közötti transferek			+	+	
Belföldi vándorlás	+	+	+	+	+
Nemzetközi vándorlás	+	+	+	+	+
A népesség szerkezet és jövője	+	+	+	+	+
Külhoni magyar közösségek			+		
Kiemelt elemzési szempont		területi különbségek	iskolai végzettség	társadalmi nemek	gyermekkor, gyermekes családok

